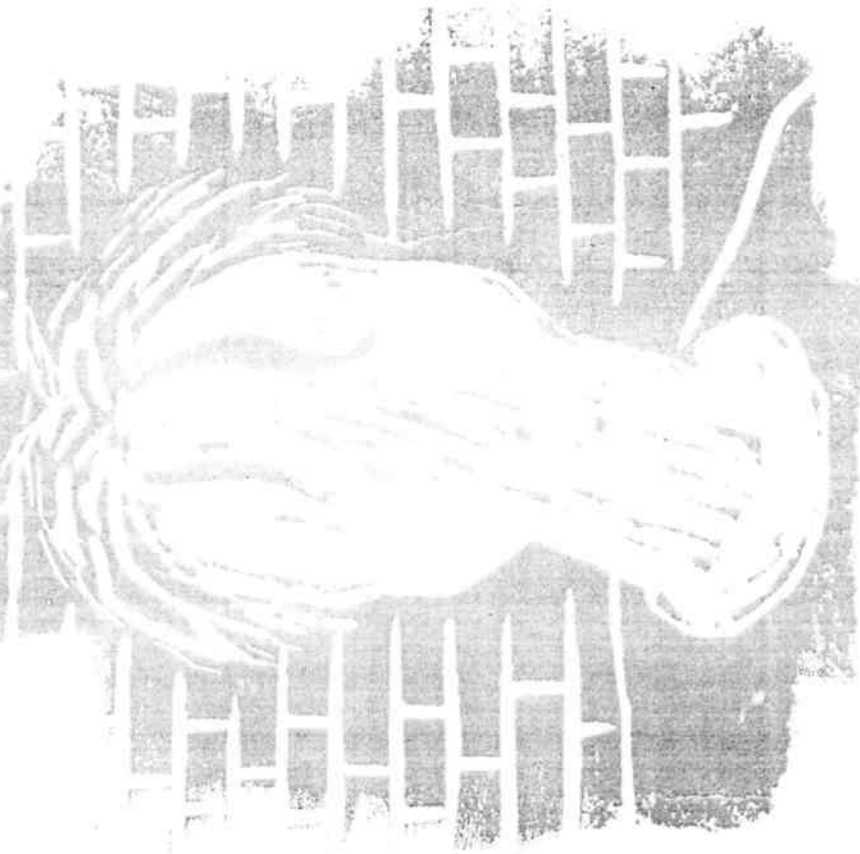

de buurt een broeinest?

een onderzoek naar de invloed van woonomgeving op jeugdcriminaliteit

Ron Davine

Ben Rovers

de buurt een broeinest?

Ars Aequi Lit

Buurt en criminaliteit worden vaak in één adem genoemd. Dat is niet verwonderlijk, omdat uit onderzoek bekend is dat sommige buurten in veel sterkere mate dan andere te maken hebben met criminaliteit. Dit geldt ook voor het aantal jeugdige inwoners dat crimineel gedrag vertoont; met name buurten die worden gekenmerkt door een lage sociaal-economische status, een sterke culturele heterogeniteit, een hoge verhuismobiliteit en een laag niveau van sociale controle hebben meer dan gemiddeld te maken met jongeren die criminaliteit plegen. Betekent dit nu dat deze buurten merken *leiden* tot crimineel gedrag? En zo ja, op welke wijze? Op deze en andere vragen met betrekking tot de relatie tussen buurtenmerken en jeugdcriminaliteit wordt in dit boek een antwoord geformuleerd. Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van gegevens over buurten en jongeren in Rotterdam. Behalve aan empirische analyses wordt in het boek veel aandacht besteed aan theorievorming.

Ben Rovers is als wetenschappelijk onderzoeker verbonden aan het Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek (ISEO), Erasmus Universiteit Rotterdam.

De stichting ARS AEQUI is sedert 1951 uitgeefster van het juridische studentenblad *Ars Aequi* (maandelijkse oplage 1997: 26.000) en sedert 1984 uitgeefster van het tijdschrift *Recht en kritiek*. Daarnaast geeft de stichting sinds 1975 boeken uit onder naam ARS AEQUI LIBRI. Het bestuur van de stichting bestaat uit redactieleden en oud-redactieleden van het blad *Ars Aequi*.

Stichting Ars Aequi
Postbus 1043
6501 BA Nijmegen

Administratie & bestellingen: (024) 322 4441
Redactie maandblad *Ars Aequi*: (024) 322 3506
Uitgever Ars Aequi Libri: (024) 322 9014

ARS AEQUI
LIBRI

ISBN 90-6916-272-5

De buurt een broeinest?

een onderzoek naar de invloed van
woonomgeving op jeugdcriminaliteit

The Neighborhood a Hotbed?
The Influence of Environment
on Juvenile Delinquency

Proefschrift

Ter verkrijging van de graad van doctor
aan de Erasmus Universiteit Rotterdam
op gezag van de rector magnificus
prof.dr P.W.C. Akkermans M.A.
en volgens besluit van het college voor promoties

De openbare verdediging zal plaatsvinden op
donderdag 11 december 1997 om 16.00 uur

door

Gerardus Bernardus Rovers

geboren te Maasdriel

Promotor: Prof. dr. C. J. C. F. Fijnaut

Overige leden: Prof. dr. H. G. van de Bunt
Dr. H. Eijffers
Prof. dr. J. Veenman
Prof. dr. L. Waigrove

Vooraf

Volgens een richtlijn van het College van Bestuur (CvB) van de Erasmus universiteit moeten promovendi het voorwoord bij hun proefschrift kort en zakelijk houden, bij voorkeur wordt helemaal geen voorwoord opgenomen. Ofschoon ik deze richtlijn van harte onderschrijf, voel ik mij genoodzaakt een lichte overtredding te begaan.

De totstandkoming van dit proefschrift was niet mogelijk geweest zonder de betrokkenheid van een groot aantal mensen. In de wetenschap dat ik velen ongenoemd zal laten, wil ik enkele personen in het bijzonder bedanken.

Voor hun medewerking aan het scholtonderzoek bedank ik de leerlingen, de docenten en de directeuren van 151 Rotterdamse basisscholen. Tevens bedank ik de medewerkers van een groot aantal Rotterdamse politie-onderdelen: het district Groot-IJsselmonde, de Meldkamer, de Herkenningdienst, de afdelingen Jeugd- en Zedenzaken en in het bijzonder Henri van den Ouden en Wiet Schiethart van de afdeling Beleidsondersteuning. Voor het leveren van gegevens bedank ik tevens de medewerkers van diverse gemeentelijke diensten, in het bijzonder Hans van Oers van de Rotterdamse GGD. De onderzoeks-assistenten Angelique Tukker en Merlijn Wouters bedank ik voor hun voortreffelijke ondersteuning bij de diverse onderzoekswerkzaamheden.

Mijn collega's van de vakgroep Strafrecht en Criminologie bedank ik voor de buitengewoon prettige sfeer waarin ik het onderzoek heb kunnen verrichten. Ik denk daar met veel plezier aan terug. Van de mensensoort 'jurist' (uitvinder van de voetnoot) weet ik inmiddels dat het goed volk is. Na enig aandringen zijn ze zelfs bereid hun taalgebruik zodanig aan te passen dat anderen het bijna kunnen begrijpen.

Henk Eijffers, Paul Mevis, Hans Moerland, Elly Rood-Pijpers, Wilma Smeenk, René van Swaaningen, Justus Veenman en Karin Wittebrood bedank ik voor hun commentaar op (delen van) de tekst. Zonder Hans Moerland was er geen titel geweest en zonder Ria Pieters (en medeplichtige John G.) geen verbeelding van deze titel op het omslag van dit boek. Zij hebben van de buurt een broeinest genaakt. Jullie worden bedankt!

Omdat ik mijn promotor, Cyrille Fijnaut, officieel niet mag bedanken, maak ik graag van de gelegenheid gebruik hem officieus dank te zeggen voor zijn inhoudelijke bijdragen aan dit proefschrift en meer in het algemeen voor de energie-overdracht die hij louter door zijn verschijning weet te bewerkstelligen.

Last but not least wil ik José en Mari Veldhuis bedanken voor al die zaken waarvan het CvB heeft gezegd dat ze niet in een voorwoord thuishoren. En dat zijn er héél veel!

Ben Rovers
Rotterdam, juli 1997

© 1997 Ars Aequi Libri

Behoudens uitzondering door de wet gesteld mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n) op het auteursrecht, (c.q. de uitgever, door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem (hiet/haar) op te treden), niets uit deze uitgave worden vervoerdigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, heiligen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking.

De uitgever (uitgever) is niet aansprakelijk voor schade van ieder ander, gerechtigd de in artikel 17, lid 2, Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (Stb. 351) bedoelde vergoeding te innen en/of daarmee in en buiten rechte op te treden.

ISBN 90-6916-272-5

Omsverp. omslag: Ria Pieters

Inhoud

INLEIDING	1	
HOOFDSTUK I	PROBLEEMSTELLING	
1	Inleiding en voorlopige probleemstelling	5
2	Onderzoek naar de geografische spreiding van delicten en delinquenten	6
2.1	Inleiding	6
2.2	Uitgangspunt: de studie van Shaw en McKay	7
2.3	Sociaal-ecologische benaderingen	8
2.3.1	De rol van sociaal-economische status	8
2.3.2	De rol van andere sociaal-structurele kenmerken	12
2.3.3	De rol van fysieke kenmerken	14
2.3.4	Kritiek op het onderzoek	18
2.4	Gelegenheidsbenaderingen	21
2.4.1	De gelegenheidsbenadering van Cohen en Felson als rationale-keuzetheorie	22
2.4.2	Empirische toepassingen van het rationale-keuzemodel	23
2.4.3	Kritiek op het onderzoek	27
2.5	Samenvatting van de onderzoeksresultaten	29
3	Definitieve probleemstelling	30
3.1	Bijsstellingen op grond van de literatuur	31
3.2	Formulering van de onderzoeksvragen	33
3.3	Opzet van de studie	37
HOOFDSTUK II	EEN MICRO-VERKLARING VAN REGBELOVERTREDING: MERTONS ANOMIETHEORIE HERZIEN	
1	Inleiding	39
2	Evaluatie van Mertons anomietheorie	40
2.1	Korte beschrijving van de theorie	40
2.2	Overzicht van de kritiek	42
2.2.1	Kritiek op de uitspraken	43
2.2.2	Kritiek op de interne consistentie van de theorie	50
2.2.3	Methodologische en empirische kritiek	51
2.3	Samenvatting van de kritiek en aanbevelingen voor herziening	53
3	Een poging tot herziening	55
3.1	Inleiding	55

3.2 Uitgangspunten 57
 3.3 Iniermezzo: regelovertreding als *free riding* 62
 3.4 Basisstellingen 65
 3.4.1 De relatie tussen hulpbronnen en behoeftenbevreddiging 65
 3.4.2 De relatie tussen behoeftenbevreddiging en individuele belangen 70
 3.4.3 De relatie tussen individuele belangen en regelovertreding 73
 3.4.4 De relatie tussen groepskenmerken en regelovertreding 75
 4. Samenvatting en slotbeschouwing 77
 4.1 Samenvatting 77
 4.2 Een vergelijking tussen herziene en oorspronkelijke theorie 79
 Appendix bij hoofdstuk II 83

HOOFDSTUK III BUURTEN EN JEUGDCRIMINALITEIT IN ROTTERDAM

1 Inleiding 89
 2 De bronnen 90
 2.1 Introductie 91
 2.2 De verdachtenregistratie van de herkenningdienst 91
 2.2.1 Het herkenningssysteem 92
 2.2.2 De dataverzameling 94
 2.3 De verdachtenregistratie van de Jeugd- en zedenpolitie 94
 2.3.1 De registratie van first offenders 94
 2.3.2 De dataverzameling 96
 2.4 Het zelfrapportage-onderzoek onder 11/13-jarige kinderen 97
 2.4.1 Verantwoording van de populatiekeuze 99
 2.4.2 De dataverzameling 101
 2.4.3 Analyse van de nonrespoos 104
 2.5 De vergelijkbaarheid van de bronnen 108
 3 De spreiding van delinquenten en delicten over buurten 108
 3.1 De operationalisering van delinquentie-kenmerken op buurniveau 113
 3.2 Woonbuurten 123
 3.3 Pleegbuurten 132
 4 De relatie tussen buurtkenmerken en de aanwezigheid van delinquenten 132
 4.1 De buurtkenmerken 135
 4.2 Bevindingen 138
 5 Samenvatting en conclusies 139
 5.1 Bevindingen 139
 5.2 De validiteit van de metingen 141

HOOFDSTUK IV DE INVLOED VAN INDIVIDUELE EN BUURTKENMERKEN OP CRIMINEEL GEDRAG

1 Inleiding 145
 2 De invloed van micro-sociale en individuele kenmerken op crimineel gedrag 146
 2.1 Hypothesen en operationalisering 146
 2.2 Bevindingen 151
 2.2.1 Hulpbronnen en percepties van behoeftenbevreddiging 153

2.2.2 Percepties van behoeftenbevreddiging en competitieperspectief op handelen 157
 2.2.3 Hulpbronnen en delinquentie infrastructuur 160
 2.2.4 Competitieperspectief, delinquentie infrastructuur en regelovertreding 166
 2.3 Samenvatting en evaluatie van de resultaten 170
 3 De invloed van buurtkenmerken op crimineel gedrag 170
 3.1 Introductie van meer-niveaumodellen 175
 3.2 Toetsing van buurtinvloeden met behulp van zelfrapportage-gegevens 175
 3.2.1 Opzet van de analyse 176
 3.2.2 Bevindingen 183
 3.3 Toetsing van buurtinvloeden met behulp van HKD-verdachtenggegevens 183
 3.3.1 Opzet van de analyse 184
 3.3.2 Bevindingen 192
 3.4 Toetsing van buurtinvloeden met behulp van JZP-verdachtenggegevens 192
 3.4.1 Opzet van de analyse 193
 3.4.2 Bevindingen 198
 4 Samenvatting en conclusies 201
 4.1 Bevindingen 198
 4.2 Validiteit van de onderzoeksresultaten 201

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

LITERATUUR

BULAGEN

1 HKS-verhaalabel misdaadcategorieën 223
 2 Checklist JZP-gegevens 226
 3 Items in zelfrapportage-onderzoek 227
 4 Schaalconstructie 'frequentie delictpleging' op basis van zelfrapportage-gegevens 232
 5 Schaalconstructie 'ernst delictpleging' op basis van zelfrapportage-gegevens 234
 6 Resultaten van factoranalyse op antecedenten van HKD-verdachten 236
 7 Correlaties tussen buurtkenmerken 237
 8 Operationalisering van concepten uit micro-verklaring 238
 9 Correlaties tussen modelvariabelen uit micro-verklaring 240

SUMMARY

LIJST VAN TABELLEN

3.1	Verantwoording steekproef zelfrapportage-onderzoek	100
3.2	Percentage respondenten dat één of meer politiecontacten rapporteert in verschillende groepen (gecontroleerd voor aantal gerapporteerde delicten)	106
3.3	Samenhang tussen aantal antecedenten per verdachte en delictvariantie	112
3.4	Beschrijving van delinquentie-variabelen op buurniveau	114
3.5	Vergelijking van delinquentie-indicatoren per bron (rangorde-correlaties)	115
3.6	Vergelijking van delinquentie-indicatoren uit verschillende bronnen (rangorde-correlaties)	117
3.7	Delicten (antecedenten) naar pleegbuurt; samenhang met woonbuurten van verdachten en aangiften en meldingen (HKD-gegevens; rangorde-correlaties)	124
3.8	Locatie van delicten ten opzichte van de woonbuurt van verdachten	129
3.9	Locatie van delicten naar achtergrondkenmerken van HKD-verdachten	131
3.10	Beschrijving van buurtvariabelen ($M =$ gemiddelde/ $SD =$ standaarddeviatie)	134
3.11	Correlaties tussen delinquentie-indices en buurtkenmerken (bivariaat)	135
3.12	Geografische spreiding van jeugddelinquenten naar buurtkenmerken; multivariate regressie-analyses (beta's en significantie)	138
4.1	Beschrijving van variabelen in micro-verklaring	152
4.2	Invloed van sociale en individuele hulpbronnen op percepties van behoeftenbevrediging (multivariate regressie-analyses)	156
4.3	Invloed van percepties van behoeftenbevrediging op competitieperspectief (multivariate discriminant-analyse)	159
4.5	Invloed van competitieperspectief en delinquentie infrastructuur op structurele regelovertreding (multivariate logistische regressie-analyses)	165
4.6	Invloed van buurtkenmerken op zelfrapportage regelovertreding en politiecontacten (3 modellen zonder verklarende factoren)	177
4.7	Invloed van buurtkenmerken op zelfrapportage regelovertreding (model met niveau-1 factoren)	178
4.8	Invloed van buurtkenmerken op zelfrapportage regelovertreding (volledig gespecificeerd meer-niveau-model)	182
4.9	Invloed van buurtkenmerken op delictpleging door HKD-verdachten (modellen zonder verklarende factoren)	185
4.10	Invloed van buurtkenmerken op aantal antecedenten van HKD-verdachten (model met niveau-1 factoren)	186
4.11	Invloed van buurtkenmerken op aantal antecedenten van HKD-verdachten (volledig gespecificeerd meer-niveau-model)	189
4.12	Invloed van buurtkenmerken op delictlocaties van HKD-verdachten (model met niveau-1 factoren)	190
4.13	Invloed van buurtkenmerken op delictlocaties van HKD-verdachten (volledig gespecificeerd model)	191
4.14	Invloed van buurtkenmerken op delictpleging door JZP-verdachten (modellen zonder verklarende factoren)	193
4.15	Invloed van buurtkenmerken op leeftijd bij eerste antecedent (JZP-verdachten, model met niveau-1 factoren)	194
4.16	Invloed van buurtkenmerken op delictlocaties van JZP-verdachten (model met niveau-1 factoren)	196
4.17	Invloed van buurtkenmerken op delictlocaties van JZP-verdachten (volledig gespecificeerd meer-niveau-model)	197

LIJST VAN FIGUREN

1.1	Verklaringen voor buurnrelatie tussen SES en crimineel gedrag van jongeren	31
2.1	Algemeen sociologisch verklaringsmodel voor gedrag	61
2.2	Combinatees van hulpbronnen en individuele deprivatie	69
2.3	Verklaringsmodel van structurele regelovertreding	78
3.1	Nonrespons op delict-items naar schoolkeus van respondenten	103
3.2	Percentage respondenten dat één of meer politiecontacten rapporteert naar aantal gerapporteerde delicten	105
3.3	Jeugddelinquenten naar woonbuurt; spreidingsdiagrammen	119
3.4	Kaart van Rotterdam	120
3.5	Geografische spreiding van HKD-verdachten 1991-1994	121
3.6	Geografische spreiding van JZP-verdachten 1991-1992	121
3.7	Geografische spreiding van gerapporteerde delicten (ernstschaa)	122
3.8	Antecedenten van HKD-verdachten naar pleegbuurt; spreidingsdiagrammen	126
3.9	Geografische spreiding van antecedenten van HKD-verdachten (1991-1994)	127
4.1	Hypothesen in micro-verklaring van regelovertreding	151
4.2	Percepties ten aanzien van behoeftenbevrediging naar beschikbaarheid van sociale en individuele hulpbronnen (combinatie SES/schoolkeus)	153
4.3	Competitie-perspectief naar percepties van behoeftenbevrediging	158
4.4	Aantal delinquentie vrienden en aantal delinquenten in omgeving naar regelconsistentie in gezin	160
4.5	Gerapporteerde regelovertreding en politiecontacten naar competitieperspectief	163
4.6	Gerapporteerde regelovertreding naar aantal delinquentie vrienden en aantal delinquenten in omgeving	164
4.7	Gerapporteerde politiecontacten naar aantal delinquentie vrienden en aantal delinquenten in omgeving	164
4.8	Samenhang tussen regelconsistentie en regelovertreding uitgesplitst naar buurten met veel respectievelijk weinig regelovertreding (zelfrapportage-gegevens)	181
4.9	Samenhang tussen leeftijd bij eerste proces-verbaal en aantal antecedenten uitgesplitst naar buurten met een hoog resp. laag gemiddelde qua aantal antecedenten uitgesplitst	188
4.10	Samenhang tussen geslacht en delictlocatie uitgesplitst naar buurten met een hoog resp. laag gemiddelde qua aantal delicten buiten de woonomgeving (HKD-gegevens)	190
4.11	Samenhang tussen geslacht en leeftijd bij eerste politiecontact (LBEP) uitgesplitst naar buurten met een hoog resp. laag gemiddelde op LBEP (JZP-gegevens)	195
4.12	Samenhang tussen leeftijd en delictlocatie uitgesplitst naar buurten met een hoog resp. laag gemiddelde qua aantal delicten buiten de woonomgeving (JZP-gegevens)	197